

YU ISSN 0027-8084
UDK 808.61/.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXXIII/1—2

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXXIII

Св. 1–2 (1999)

САДРЖАЈ

Граматика и нормативистика

О реченицама типа ОТИШЛА ЈЕ КОД МАЈКЕ / ОТИШЛА ЈЕ ДО МАЈКЕ (МИЛКА ИВИЋ)	1
Сложени везник <i>и</i> им <i>више</i> <i>и</i> ио (СЊЕЖАНА КОРДИЋ)	5
Временска употреба конструкција <i>на</i> + <i>акузатив</i> и <i>у</i> + <i>акузатив</i> са именицама које значе годишња доба (СРЕТО ТАНАСИЋ)	15
О речима изведеним од имена одн. презимена познатих личности (МИРОСЛАВ НИКОЛИЋ)	24
О облицима компаратива придева <i>низак</i> (ЖИВОЛИН СТАНОЈЧИЋ)	36
<i>Посћуман</i> и <i>иосћумно</i> или <i>иосћухман</i> и <i>иосћухмно</i> (НИКОЛА РОДИЋ)	42
Скраћеничке сложенице и ортографска норма (СЛОБОДАН МАРЈАНОВИЋ)	47

Лексикологија и семантика

Неке карактеристике придева са префиксима <i>о-</i> и <i>ио-</i> у савременом српском језику (СТАНА РИСТИЋ)	57
О значењу придева <i>снисходљив</i> (НИКОЛА РАМИЋ)	68
Птица <i>богомољца</i> (БИЉАНА СИКИМИЋ)	76
<i>Ни абера нема</i> (СНЕЖАНА ПЕТРОВИЋ)	90

Етимологија и ономастика

Рефлекси групе <i>-њи</i> у српској топонимији (АЛЕКСАНДАР ЛОМА)	99
О топониму <i>Приче</i> (ЗВЕЗДАНА ПАВЛОВИЋ)	107
Редак дијалекатски глагол из југоисточне Србије: <i>сневирам се</i> и сл. (ЈАСНА ВЛАЈИЋ-ПОПОВИЋ)	112
<i>Таворити</i> (МАРТА БЈЕЛЕТИЋ)	119

Лингвостилистика

Лингвистичка стилистика (РАДОЈЕ СИМИЋ)	127
Неки стилистичко-семантички аспекти дисторзије придева у поетским структурама (МИЛОСАВ Ж. ЧАРКИЋ)	138
Из језика „Сеоба“ Милоша Црњанског (2) (ЖИВОЛИН СТАНОЈЧИЋ)	149

Прилози

О језику обазриво и одговорно (БРАНИСЛАВ БРБОРИЋ)	155
Нове и незабележене речи (1) (ЂОРЂЕ ОТАШЕВИЋ)	173

МИЛКА ИВИЋ
(САНУ, Београд)

О РЕЧЕНИЦАМА ТИПА ОТИШЛА ЈЕ КОД МАЈКЕ / ОТИШЛА ЈЕ ДО МАЈКЕ

У овом се раду указује на досад непримећену чињеницу да реченице типа *отишла је до мајке*, за разлику од реченица типа *отишла је код мајке*, саопштавају собом, као додатни податак: 'и неће се тамо дуго задржати'.

У првом броју *Нашег језика* (година 1933), у рубрици насловљеној *Језичке ђоуке*, на стр. 86, под бројем 51, обавештава се наша културна јавност о томе да је реченица *Најзад се досећи и оде код лекара* неправилна, и то отуда што је у њој „погрешна употреба предлога код“ — генитивна конструкција, наиме, стоји ту „уместо *намерног да-штва*“; наведену реченицу би, једном речју, неопходно било овако преобликовати: *Најзад се досећи и оде лекару*. Требало је да протекне више од две деценије па да се, на страницама истог тог часописа, „дигне забрана“ са проscribeване употребе предлога о којем је реч. Заслуга за то „дизање забране“ припада Бранку Милановићу који је, у свом чланку *Упоишреба ђредлога КОД (с геништивом) уз глаголе креишања* (*НЈ* н. с. IX, 1959, 227–242), изнео на видело чињеницу: не само што је та „proscribeвана употреба“ заступљена код угледних новијих писаца, него је била својствена чак и Вуковом језику, о чему сведочи пример *Калуђер и ђак дошли код некакве бабе да светше водицу* (нав. дело, на стр. 227). Позивајући се на тај Милановићев чланак, а поводом суочавања са примером из језика Стјепана Митрова Љубише: *Што нијеси дошао ђрије код мене?*, Ирена Грицкат, три године касније (Ирена Грицкат, О једној особености прилога и прилошких конструкција у српскохрватском језику, *НЈ* н. с. књ. XII, св. 3–6, 1962, 78–99), изричито напомиње (стр. 86): „Ова је појава ... врло распрострањена у многим нашим крајевима и чак се више не може сматрати некињжевом“ [наглашавање је моје — М. И.).

Што се дубље залазило у шездесете, све су афирмативније изјаве стручњака у односу на „граматичку подобност“ разматраног предлога — в. нпр. Михаило Стевановић, Генитивне синтагме с предлогом *код* и неке њихове опозиције, *НЈ*, н. с. књ. XV, св. 3–4, 1966, 158–179 (где се, на стр. 175, наводи, између осталог, и следећи пример из Његошевог језика: *Дошли су данас код мене неки Пийери*) и Даринка

Гортан-Премк, Приступ обради падежних синтагми у средњој школи (наставак), *НЈ* н. с. књ. XVII, св. 5, 1969, 307–319 (где је не само изнет податак — стр. 316 — о томе да се ни Иво Андрић, поред толиких других великих личности наше културе, није устезао да, кад му затреба, каже: *Мајка одлази код њих*, већ је — иста стр., нап. 26 — и посебно наглашено: „распрострањеност генитивних синтагми с предлогом *код* у овом значењу даје нам за право да их сматрамо правилним, нормативним“).

На то да се и предлог *до* сврстава уз *код* тиме што располаже истом том способношћу да собом означи чињеницу нечијег не само приспећа, већ и борављења на месту где се налази особа именована датом лексичком јединицом у генитивном облику упозорени смо још у прошлом веку захваљујући овој опасци Ђуре Даничића, изнетој 1858. у *Српској синтакси*, на стр. 153¹: „Може се крај примицању мислити само отприлике и онда може допирати даље него што се каже; то имамо у овим примерима, у којима примицању свршетак није на крају онога што значи реч која стоји у другом падежу, него или је у њему самоме, или је тако да се помеша с оним чему се примиче“, чију валидност подрупиру примери наведени на стр. 154, међу којима су и следећа два: *Пише књиге и шаље чауша | До Призрена града бијелого | До онога њроштой Недељка; До њебе је мене ойравио*.

Са у суштини сличним запажањем о месној употреби нашега *до* сусрећемо се нешто више од сто година касније. У своме раду *Синтакме с њредлогом до с обзиром на својство њредлога уойишће* (*НЈ*, н. с. књ. XIII, св. 1–2, 1963, 64–80) Даринка Гортан-Премк, наиме, констатује, између осталог, и ово (стр. 68): „Основно локално значење предлога *до* је одређивање места завршетка кретања или простирања које се налази у непосредној близини појма који се одређује односно НЕГДЕ у сфери тог ПОЈМА“ [наглашавање је моје — М. И.]. Пример који при том даје као потврду тој констатацији гласи: *Ја ћу данас скокнути до удове*. Исти тај пример наводи се, уз друга два, и у *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика* Српске академија наука и уметности (књ. IV, год. 1966), где се за предлог *до* такође каже (под одговарајућом одредницом, ознака 1) да „одређује место завршетка кретања или простирања, протезања, које је у непосредној близини или у сфери појма уз чије име предлог стоји“. *Речник српскохрватског књижевног језика* Матице српске (књ. I, год. 1967) је, међутим, тамо где то, уз одредницу *до*, долази на ред (ознака 1, б), знатно шкртији у давању података дефиницијом — *до* „с генитивом означава ... само место у које или на које неко или нешто доспева: у, на“, али се зато наведеном примеру *Идем до библиотеке* нема шта приговорити — он прикладно илуструје собом оно што је и дан данас у свакодневной употреби.

¹ При навођењу Даничићевог текста извршена је транскрипција савременим правописом.

Михаило Стевановић се први прихватио задатка да осветли однос предлога *до* према једној другој предлошкој форми, њему конкурентној у том смислу што се ни њен избор не искључује у приликама кад је значењска ситуација коју овде разматрамо посредни. У својој књизи *Савремени српскохрватски језик II. Синтакса* (Београд 1969), он примећује (стр. 280): „Када су у синтагми с глаголима управљености појмови властита имена у примерима као што су: *Зашио је њоносни љросци ДО МЕНЕ, гласниче, шаљу? ... Није нишко имао љрисџиуа ДО МЕНЕ ... Могу оџићи у Каменицу ДО ОНОГА ДУЋАНЦИЈЕ ... Волела бих да изиђе ДО СВОЈЕ ДЕЦЕ ... Пошаље момка у Долац ДО ФРА МИЈЕ ГРГИЋА ...* — генитив с предлогом *до* обично има семантичку и синтаксичку вредност датива с предлогом *к(а)*. Ове су две различне предлошко-падежне везе у тим случајевима семантичко-синтаксички синоними, дакле.“ Међути, предлог *к(а)* се, као што је познато, у стандардном српском наших дана, поготову ако је о његовој екваској верзији реч, не појављује у оваквим семантичко-синтаксичким контекстима (вреди се на овом месту подсетити: нашем *к(а)* се догодило нешто управо супротно ономе што се десило нашем *код* — током времена је његова употребљивост драстично опала). У ствари, уколико се већ помишља на неку предлошку синонимију под разматраним околностима, једино релевантно питање које вреди поставити (а које је досад остало непостављено очигледно зато што је тек релативно одскора предлогу *код* признато право на место у стандардном језику) требало би да гласи: како се, онда кад су остварени у истоветном или бар врло сличном семантичко-синтаксичком контексту, један према другом постављају *до* и *код*; јесу ли, другим речима, у примерима типа *оџишла је ДО мајке* и *оџишла је КОД мајке* та два предлога својеврсни синоними?

Мој је одговор, одмах да истакнем — нису. У излагању које следи покушају да објасним због чега.

За разлику од *код*, *до* својим присуством у наведеној реченици обавештење о „бављењу у сфери“ онога што генитивна конструкција именује удружује с податком о ОГРАНИЧЕНОМ ТРАЈАЊУ такве ситуације, чему одговарајуће сведочење пружа собом чињеница да није прихватљиво рећи, на пример: **Развела се од мужа и оџишла ДО мајке да живи*, а јесте прихватљиво: *Развела се од мужа и оџишла КОД мајке да живи*. Карактеристично је у истом смислу и то да се предност даје избору предлога *до* по правилу онда кад у реченици стоји прилогом експлицирана информација о КРАТКОЈ ПРОВЕДЕНИЈУ ВРЕМЕНА „у сфери“ особе о којој је реч — уп.² *Идем МАЛО ДО маме, нисам је љри дана видела; Извинише, ја морам ЧАСКОМ ДО Мире у рачуноводство, одмах се враћам*, односно кад се у предикатској функцији затекне такав глагол као што је *свраџиши* или *навраџиши* из чије се семантике јасно разабира да неко дуго бављење тамо никако не долази у обзир — уп. *А шџо не бисше СВРАТИЛИ и ДО нас кад сџе већ у џом крају?*; *Таман се*

² Језички материјал који ће се у даљем излагању наводити ради илустрације преузет је из разговора школованих људи родом Београђана.

ми решили да кренемо у шейњу и усђуи НАВРАТИМО ДО Појовића, кад оно — неко звони!

Сви досад наведени примери тицали су се односа *до* — *код* у приликама кад је у питању значење „бављења у сфери неког лица“, а он је ту такав да се *до* значењски поставља према *код* као МАРКИРАНА (у јакобсоновском смислу термина) језичка јединица према НЕМАРКИРАНОЈ. Међутим, исту семантичку маркираност испољава *до* и у односу на *у* и *на* онда када се ради о бављењу у одређеним установама, зградама, просторијама и сл., што имплицира да ће избор пасти на *до*, а не на друга два поменута предлога, кад год је, из неких разлога, релевантно истаћи ВРЕМЕНСКУ ОГРАНИЧЕНОСТ боравка тамо куда би да се крене, куда се кренуло, отишло — уп. *Ајд' здраво, одо' ја до њијаце њо воће; Скокни, молим те, до айошке, књи ми асирин — излудећу од главе!; Та ето, ја била мало до њошће, мало до банке — њрође ми њако у мувању унаоколо цело њрејодне; Није њренуио њу, оишиао је до библиошке њо неку књигу.*

Закључак је, дакле, овај: *до*, за разлику како од *код* (односно од *к(а)* и/или самог датива), тако и од *у* и *на*, не даје само обавештење о задржавању на месту достигнутом кретањем, већ и о НЕДУГОМ ЗАДРЖАВАЊУ на њему, што значи да је у том нашем предлогу „згуснута“ двојака детерминативност — једна локационог, а друга временско-квантификативног карактера. Такав је семантичко-синтаксички случај с теоријске тачке гледишта веома занимљив, па му ја стога и намеравам ускоро посветити знатно више пажње него што је овом приликом било умесно учинити.

S u m m a r y

Milka Ivić

ON THE SENTENCES OF THE TYPE OTIŠLA JE DO MAJKE / OTIŠLA JE KOD MAJKE

This paper calls attention to the hitherto unnoticed fact that in Standard Modern Serbian the difference in meaning between *do* and *kod* in sentences of the type *Otišla je DO majke* / *Otišla je KOD majke* consists in the obligatory presence (*DO*) / absence (*KOD*) of the information 'and will be back soon'.